

Prof. dr. Miran Mihelčič retorično sprašuje predsednika Cerarja: “Veš, premier, svoj dolg?”

Pred časom sem na televiziji poslušal pogovor novinarka z organizatorico dejavnosti v kulturi. Dejala je, da v Sloveniji vsi pričakujemo spremembe, teh pa ni. Podobno je že skoraj dvajset let razočaran moj univerzitetni kolega, ki se zaradi neustrezne ponudbe kandidatov na volitvah za državni zbor (DZ) teh sploh noče udeleževati. Pri tem rad pove, da imajo ljudje, konkretno državljani Slovenije, tako vlado, kakršno so si sami izbrali. S tem zadnjim se seveda strinjam. Vedno pa tudi dodam, da si kaj boljšega ob sedanjem sistemu volitev v ta slovenski hram strankokracije pravzaprav tudi ne morejo izbrati.

V obeh primerih gre torej za razočaranje ljudi nad našo politično »elito«, ki je v zadnjih dvajsetih letih bodisi ponujala zgodbo o uspehu bodisi zmagoslavno obnavljala slovenski nazadnjaški primitivizem (Glejte: Kje so tiste pomladi, ki so včasih bile?, Delo, 22. 8. 2015, str. 6–8!), zdaj pa je Slovenija tam, kjer si jo v letih od 1989–1991 s projekcijo 20 do 30 let naprej nikakor nismo želeli. Avtor omenjenega zapisa prav tam opozarja na krivdo sprege »mladoekonomske« ideologije in nove politične elite, ki je privedla do sedanjega političnega zdrsa v najbolj strašno hlapčevsko nazadnjaštvo. Ugotavlja tudi, da »se ne bo nič spremenilo, dokler se ne sestavi dovolj široka nova ekonomska, intelektualna in politična elita, sposobna treznega razmisleka, uporabe znanja in resnega angažiranja.«

Pričakujoč spremembe

V povedanem je mogoče razbrati že tudi odgovor na vprašanje, zakaj je na zadnjih državnozbornih volitvah zmagala SMC. Ker so ljudje tudi ob ne popolnoma dodelanem programu te stranke pričakovali spremembe, saj teh od »starih« strank objektivno ni bilo mogoče pričakovati. Novi stranki, SMC in Združena levica, sta ob sicer rekordno nizki volilni udeležbi – ta zdaj očitno ne skrbi nikogar več – dobila glasove razočarancev nad politiko »starih« strank. V bistvu je šlo torej za željo po spremembah, pri čemer si SMC kot nova vodilna vladna stranka sploh ni zavezala rok s kakšno povsem konkretno obljubo, razen tiste o doslednejšem uveljavljanju »pravne države«. Imela je torej precej ugodnejši položaj kot grška Siriza, ki je svojim volivcem obljubljala objektivno nemogoče.

Pa vendar, čeprav spremembe niso bile obljubljene, so bile pričakovane. Ljudje jih hitro upravičeno pričakujejo predvsem tam, kjer so mogoče, torej odvisne od volje ter znanja vladajočih in poslancev nasploh. Odpravljanje posledic krize in s tem vrnitev na življenjsko raven pred letom 2009 sta zaradi ekonomskih in političnih razmer v svetu ter okostnjakov, ki so že padli iz omare (ureditev obveznosti do »izbrisanih«, vrnitev denarja hrvaškim in bosansko-hercegovskim deviznim varčevalcem, Teš 6, slabe terjatve bank) tako precej težji nalogi kot ureditev notranjepolitičnih razmer, kjer je potrebna predvsem volja naše politične elite.

Mislil predvsem na izide ankete Dela o zadovoljstvu s parlamentarno demokracijo v Sloveniji (Delo, 13. 7. 2015, str. 2). Če odštejemo sedem odstotkov tistih anketirancev, ki se o tem niso hoteli ali znali opredeliti, potem dosega delež odgovorov »nisem zadovoljen« in »sploh nisem zadovoljen« kar 60 odstotkov. Tistih, ki so odgovorili »nisem niti zadovoljen, niti nezadovoljen«, je primerljivih 27 odstotkov. Odstotek zadovoljnih si lahko sami izračunate. Ob navedenem izidu sem bil nekoliko presenečen nad določenim delom izjave uglednega raziskovalca javnega mnenja le tri dni pozneje v istem časniku na istem mestu (Delo, 16. 7. 2015, str. 2), da »imamo katastrofalni razpad zaupanja, a ne v demokratični sistem, ampak v delovanje vlade in njeno učinkovitost ... Zdaj se spopadamo s stanjem, ko lahko ugotovimo, da sistem izgublja svojo legitimno osnovo.« Izidi ankete namreč jasno kažejo, da gre v tem obdobju v Sloveniji za razpad zaupanja v sistem »demokratične strankokracije«, katerega steber je prav volilni sistem.

Neodzivnost na pobude

Ker sam namreč v nasprotju z Russellom Brandom (Glejte: Revolucija, Mladina, 7. 8. 2015, str. 17–21) še vedno verjamem, da je svet mogoče spremeniti z volitvami, naj bi se v Sloveniji potrebno zgodilo po normalni poti, to je z doslednim uresničevanjem ustave in spoštovanjem ljudske volje. Ustava Republike Slovenije tako določa, da naj bi imeli na izbiro poslancev odločilni vpliv ljudje, ljudsko voljo o načinu izbire poslancev pa bi bilo ob sedanjem slabem volilnem sistemu nujno treba preveriti na posvetovalnem referendumu. Ob molku strank pa postaja vse bolj jasno, da se posvetovalnega referenduma o sistemu volitev v DZ kot političnega projekta civilne družbe, torej demokratične poti v navadnem delovanju sistema, večina strank ali vsaj večina poslancev najbrž boji.

Izidi prej omenjene ankete namreč kažejo tudi, da se delež 28 odstotkov vseh anketiranih, ki ne vedo, katero stranko bi volili, pravzaprav pokriva s slabo tretjino anketiranih, ki so ob podobnih prejšnjih anketnih preverjanjih izjavili, da ne bi volili nobene stranke. Teh podatkov odločujoči preprosto nočejo zaznavati, saj bi državljani sicer že dobili ponudbo strokovne skupine za pripravo novele Zakona o volitvah v DZ, ki vsaj od novembra 2014 razmišlja o spremembah volilne zakonodaje. Še posebno zato, ker smo tudi na posvetu v DZ 13. januarja 2015 obljube v zvezi s tem slišali od najvplivnejših predstavnikov SMC, vključno s predsednikom vlade. Sprenevedanje do pobude civilne družbe, konkretno predloga Zveze društev upokojencev Slovenije (Zdus) o kombiniranem ali poosebljeno sorazmernem volilnem sistemu, podprtem od nemajhnega števila drugih civilnih združenj, se torej nadaljuje. Ta neodzivnost »na pobude od spodaj« ne vzdrži niti primerjave z delovanjem tako tradicionalne združbe, kot je Katoliška cerkev. Namreč, celo pripravljavci vatikanskega koncila, ki ga je sprožil papež Janez XXIII., so se ob poplavi številnih (okoli 2800) pripomb na prve osnutke zaključkov koncila, zasnovanih v vatikanski kuriji, zamislili nad svojim ravnanjem in začeli te pripombe vključevati v spremenjene osnutke zaključkov.

Najprej kandidati, ne stranke

Ugotavljam, da so pred volitvami in v opoziciji vsi (stranke in njihovi kandidati) veliki demokrati. Ko pa stranka postane član vladne koalicije, se demokratičnost stranke in njenih poslancev, celo tistih najbolj kritičnih in »samostojnih« med njimi, kar porazgubi. To je nedvomno pogojeno z modelom samokadrovanja in s tem samozaposlovanja naše politične poslanske »elite« in pozneje zaposlovanja političnih prijateljev te »elite«. To priča o pomanjkanju demokracije znotraj slovenskih strank, ki se potem kot nalezljiva bolezen širi tudi v druge pore slovenske družbe.

Model samokadrovanja je omogočen z veljavnim volilnim sistemom. Ta je glede na dosedanje »dosežke« upravljanja Slovenije kot samostojne države nesporno padel na izpitu iz učinkovitosti. Za državljane pa je problem, da (si) »padli na izpitu« tega nočejo priznati in tega, zanje ugodnega modela nikakor nočejo spremeniti. O profilih poslancev, ki jih ta sistem poraja in omogoča, je kritično spregovoril Emil Milan Pintar na posvetu 13. januarja 2015 v DZ, a so njegovo sporočilo ob navzočih poslancih tudi občila (ne)namerno spregledala.

Potrebujemo volilni sistem, ki bo pozornost volivcev najprej usmeril na že dokazane sposobnosti in dosežke ter lastnosti kandidatov, tako samostojnih kot strankarskih, in šele nato na zgolj napisane programe list, predvsem političnih strank. Če predlog volilnega sistema Zdusa ni dovolj dober, naj drugi – seveda ob upoštevanju priporočenih načel za dober volilni sistem na državni ravni – takoj pripravijo boljšega. Želim jim veliko uspeha!

Predsednik vlade bi se zaradi že pretečenega časa svojega mandata moral vse bolj zavedati v uvodu navedenih pričakovanj, ki zahtevajo ustrezen odziv. K temu bi moral biti spodbujen tudi z javnimi pritiski do zdaj še premalo aktivnih – glede sprememb volilnega sistema – delov civilne družbe, na primer akademikov, gospodarskih, strokovnih in verskih združenj, sindikatov, književnikov, študentov itn. Brez spremembe načina izbire naše politične elite namreč ne moremo pričakovati ustreznih družbenih sprememb.

Prihajajoča jesen naj bo zato predvsem ustvarjalna, in ne toliko vroča. Gospod predsednik vlade, se še spomnite, kaj ste o volilnem sistemu zapisali v koalicijski pogodbi?

Prof. dr. Miran Mihelčič, ekonomist, 16.9.2015